

Corticeus fasciatus (Coleoptera: Tenebrionidae), een nieuwe doodhoutkever voor de Nederlandse fauna

Jan Burgers

TREFWOORDEN

Faunistiek, dood hout, Gelderland, Quercus, relictsoort

Entomologische Berichten 78 (3): 88-90

In 2017 zijn zeven exemplaren van *Corticeus fasciatus* gevangen in een oud parkbos in raamvallen die tegen een oude dode vrijwel schorsloze eik waren geplaatst. De soort is nieuw voor de Nederlandse fauna en in geheel Europa zeldzaam, omdat ze in een bijzondere habitat leeft.

Inleiding

Tijdens een onderzoek naar het voorkomen van *Lymexylon navale* (Linnaeus) (Coleoptera: Lymexylidae) op Landgoed De Velhorst bij Almen (Gelderland) (Burgers & Heijerman 2018), zijn zeven exemplaren van *Corticeus fasciatus* (Fabricius) gevangen. Deze soort is nog niet eerder voor ons land gemeld. Het gebied waar de kevers aangetroffen zijn, is een eeuwenoud parkbos met vooral beuken en enkele kapitale (dode) eiken. De kevers zijn gevangen met een opstelling van vier raamvallen tegen één van de door zon beschenen, staande dode kale eiken (figuur 1). In dit artikel wordt de herkenning, biologie en verspreiding van deze voor ons land nieuwe soort besproken.

Herkenning

Het geslacht *Corticeus* omvat wereldwijd meer dan honderd soorten, waarvan de meeste voorkomen in tropische bossen (Soldati & Soldati 2010). Oorspronkelijk was het geslacht bekend onder de naam *Hypophloeus*, maar Blaisdell (1934) plaatst de soorten onder het genus *Corticeus*. Met behulp van Kaszab (1969) zijn de vijf tot nu toe in ons land voorkomende soorten (Tiemersma 2000) eenvoudig op naam te brengen. De nieuw gevonden soort is een van de kleinere Nederlandse soorten (3-4 mm). Het is de enige in ons land voorkomende soort met zowel een donker halsschild als kop (figuur 2).

Biologie

Alle in ons land voorkomende *Corticeus*-soorten leven onder schors van bomen en sommige ook in gangen van houtkevers, waarbij deze een zekere voorkeur kunnen hebben voor een bepaalde waardboom. Twee soorten, *C. fraxini* Kugelann en *linearis* (Fabricius), leven in naaldbomen, de overige, *C. unicolor* Piller & Mitterpacher, *C. bicolor* (Olivier) en *C. fasciatus*, in loofhout. Een determinatietabel voor de larven is te vinden in Nikitsky (1976, in Russisch). De ecologie van negen soorten wordt hierin besproken en door hem in twee groepen geplaatst. Eén waarbij de larven zowel in gangen van schorskevers voorkomen als onder schors. De in Nederland voorkomende soorten *C. unicolor*, *bicolor* en mogelijk ook *fasciatus* behoren tot deze groep. Tot de tweede groep behoren volgens hem de *Corticeus*-soorten *linearis* en

fraxini die uitsluitend voorkomen in de gangen van houtkevers. *Corticeus fasciatus* wordt echter in West-Europa meestal samen gevonden met kevers die leven op nog staande oude dode eiken, waarvan zowel de schors als het cambium reeds vergaan is en alleen het harde kernhout nog aanwezig is (figuur 3). Hiertoe behoren soorten zoals *Lymexylon navale* (Linnaeus), *Teredus cylindricus* (Olivier), *Colydium elongatum* (Fabricius), *Dorcatoma chryso-melina* Sturm, *Phloiotrya tenuis* (Hampe) en *Xestobium rufivillosum* (De Geer) (Köhler 1995, Menke 2006, Müller et al. 2005).

Verspreiding

Corticeus fasciatus komt in Europa voor in Albanië, Bulgarije, Denemarken, Duitsland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Noorwegen, Oostenrijk, Kroatië, Tsjechië, Polen, Roemenië, Rusland, Slowakije, Spanje, Zweden en Zwitserland (Löbl & Smetana 2008). Volgens Duff (2008) ontbreekt de soort in Groot-Brittannië. Het voorkomen van *C. fasciatus* komt ruwweg overeen met de verspreiding van de zomereik (*Quercus robur*), waarbij de soort naar het noorden toe steeds minder gevonden wordt. De soort is in 1995 na lange tijd opnieuw gevangen in het vlak bij de Nederlandse grens gelegen Reichswald bij Kleve in de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen op staande kale dode eiken (Köhler 2000). In Frankrijk komt de soort volgens Soldati & Soldati (2010) verspreid voor in het oosten en zuiden en in de omgeving van Parijs.

Discussie

De vondst van *C. fasciatus* tijdens een onderzoek naar het voorkomen van een andere soort op en in dode kale staande eiken is geen toeval. In de literatuur wordt deze soort in een adem genoemd met andere (zeldzame) soorten die op dergelijke oeroude bomen voorkomen (Köhler 1995, Menke 2006, Möller 2009, 2014, Lorenz 2010). De larven en adulten van *C. fasciatus* prederen in de gangen van houtkevers zoals in die van *Lymexylon navale* en *Xestobium rufivillosum*. De soort komt ook voor op de door Müller et al. (2005) vervaardigde lijst van 'Urwald relict'-soorten. Op deze lijst staan 115 soorten die voldoen aan diverse criteria zoals ongestoorde continuïteit van de ouderdom- en verval fase van grote bomen en hoge kwaliteit en kwantiteit van het dode hout.

1. Raamvallen geplaatst rondom een dode eik. De Velhorst, Almen.
Foto: Jan Burgers

1. Window traps round a dead oak. De Velhorst, Almen.

2. *Corticeus fasciatus*. De Velhorst, Almen, 01.iv.2017 Foto: Theodoor Heijerman

2. *Corticeus fasciatus*. De Velhorst, Almen, 01.iv.2107.

3. Kernhout van dode eik, habitat van *Corticeus fasciatus*. De Velhorst, Almen. Foto: Jan Burgers

3. Heartwood of dead oak, habitat of *Corticeus fasciatus*. De Velhorst, Almen.

In de Catalogus van de Nederlandse kevers (Vorst 2010) worden twaalf houtkeversoorten genoemd die op de lijst van Müller et al. voorkomen. Van deze soorten zijn er reeds vijf op de lijst van verdwenen soorten geplaatst. Die soorten zijn, met tussen haken het laatste jaar van waarneming: *Teretrius fabrici* Mazur (1925), *Abraeus parvulus* Aubé (1956), *Teredus cylindricus* (Olivier) (1953), *Oxylaemus variolosus* Erichson (1917) en *Osmoderma eremita* (Scopoli) (1946). Twee andere soorten, *Elater ferrugineus* Linnaeus en *Synchita separanda* Reitter, kwamen respectievelijk in 2000 en 1969 nog voor in het zuiden van ons land, elk in één provincie. De laatste jaren zijn er maar liefst vier soorten in ons land gevonden die eveneens op de Duitse relictlijst genoemd zijn: *Batrisodes buqueti* (Aubé) (Vorst 1995), *Pediacerus dermestoides* (Fabricius) (Jansen & Van de Sande 2008), *Anitys rubens* (Vorst 2010) en *Allecula rhenana* Bach (Heijerman 2017).

Dat de hierboven genoemde houtkeversoorten zeldzaam of niet meer in ons land te vinden zijn, wordt duidelijk als men het habitat van veel van deze relictsoorten kent. Ze komen vooral voor op of in grote reeds ontschorste, maar nog staande dode eiken, op kale delen ten gevolge van beschadigingen zoals blikseminslag. Dergelijke oude dode bomen zijn meestal in ons dicht bevolkte land al vele jaren eerder verbruikt als kachelhout, versnipperd voor de bijstook in energiecentrales of domweg gekapt omdat ze een (vermeend) gevaar zijn voor passanten of niet als dood element passen in het landschap. Omdat de in dit artikel genoemde eeuwenoude en al vele jaren dode eiken in een altijd voor publiek afgesloten park op de Velhorst door de huidige eigenaar sinds 1972 (meestal) met rust zijn gelaten,

kon zich in het bos een bijzondere habitat ontwikkelen waar zeldzame houtkeversoorten voorkomen. Dergelijke dode bomen dienen in parken en bossen extra beschermd te worden. Een Nederlandse doodhoutkeverlijst met een overzicht en opmerkingen over de verschillende doodhouthabitats en hun bewoners zou hierbij kunnen helpen.

Dankwoord

Natuurmonumenten ben ik erkentelijk voor de verleende toestemming om in het gebied onderzoek te mogen doen. Theodoor Heijerman dank ik zeer voor het maken van de habitus foto.

Literatuur

- Blaisdell FE 1934. Studies in the genus *Corticeus* Pillon et Mitterpacher (Syn. *Hypophloeus* Fabricius) (Coleoptera-Tenebrionidae). Entomological News 14: 187-191.
- Burgers J & Heijerman Th 2018. *Lymexylon navale* (Coleoptera: Lymexylidae) opnieuw gevonden in Nederland, met aantekeningen over de vermeende schadelijkheid van deze soort. Entomologische Berichten 78: 22-31.
- Duff AG 2008. Checklist of Beetles of the British Isles. Wells Somerset.
- Heijerman Th 2017. *Allecula rhenana*, een nieuwe zwartlijf voor Nederland (Coleoptera: Tenebrionidae). Entomologische Berichten 77: 268-269.
- Jansen RP & Van de Sande JCPM 2008. Het genus *Pediacus* in Nederland (Coleoptera: Cucujidae). Entomologische Berichten 68: 17-20.
- Kaszab Z 1969. Tenebrionidae. In: Die Käfer Mitteleuropas Band 8: Teredilia, Heteromera, Lamellicornia (Freude H, Harde KW & Lohse GA eds): 229-264. Goecke & Evers.
- Köhler F 1995. Bestandserfassung der Totholz- und Bodenkäferfauna in den Naturwaldzellen Nr. 13 Rehsol und Nr. 14 Geldenberg im Staatlichen Forstamt Kleve. Gutachten, LÖBF/LafAO NRW Recklinghausen.
- Köhler F 2000. Totholzkäfer in Naturwaldzellen des nördlichen Rheinlandes LÖBF- Schriftenreihe Band 18.
- Löbl I & Smetana A 2008. Catalogue of Palaearctic Coleoptera Tenebrionidae. Volume 5: 30-45. Apollo Books.
- Menke N 2006. Untersuchungen zur Struktur und Sukzession der saproxylen Käferfauna (Coleoptera) an Eichen- und Buchen-totholz. Dissertation Fakultät für Forstwissenschaften und Waldökologie der Georg-August-Universität Göttingen.
- Müller J, Bussler H, Bense U, Brustel H, Flechtner G, Fowles A, Kahlen M, Möller G, Mühle H, Schmid J & Zabransky P 2005. Urwald relict species – Saproxylic beetles indicating structural qualities and habitat tradition. Waldoekologie online Heft 2: 106-113.
- Nikitsky NB 1976. Larval morphology and ecology of nocturnal beetles of the genus *Hypophloeus* (Coleoptera Tenebrionidae). Zoologicheskii Zhurnal 55: 41-51. (in Russisch)
- Soldati F & Soldati L 2010. Les *Corticeus* Piller & Mitterpacher, 1783 de la faune de France (Coleoptera, Tenebrionidae, Diaperinae). Bulletin Rutilans 13 (3): 65-81.
- Tiemersma Sj 2010. Tenebrionidae - zwartlijven. In: Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera) (Vorst O ed). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 139-141.
- Vorst O (ed) 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11.
- Vorst O 1995. An annotated list of the Dutch Pselaphidae (Coleoptera). Entomologische Berichten 56: 104-106.

Geaccepteerd: 26 maart 2018

Summary

***Corticeus fasciatus* (Coleoptera: Tenebrionidae), a new saproxylic beetle for the Dutch fauna**

In 2017 *Corticeus Fasciatus* was discovered in the Netherlands in an ancient park near Almen, province of Gelderland. This species is a relict species of ancient old dead standing oak trees. It lives in tunnels of wood-boring beetles and is a member of a group of highly specialised beetles that live in this undisturbed but rare habitat.

Jan Burgers

Vordenseweg 86

7255 LE Hengelo Gld

develhorst@planet.nl

